

І.А ЮР'ЄВА, канд.екон.наук,доц., НТУ «ХПІ», Харків

І.Є. ХАУСТОВА, ст.викладач, НТУ «ХПІ», Харків

СТРУКТУРА МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянута проблема розробки механізму економічної безпеки підприємства. Описана сучасна система створення структури економічної безпеки підприємства, розглянуті її етапи.

Ключові слова: структура, економічна безпека, підприємство, система, етап, рівень, внутрішня погроза, зовнішня погроза.

Постановка проблеми в загальному виді. Одним з найважливіших факторів економічної безпеки підприємства є стійкість позитивних змін у його внутрішньому та зовнішньому середовищі, які повинні забезпечуватись відповідною її структурою та економічним механізмом. Тому на протязі останнього часу в економічній науці виникло і використовується поняття структури «економічної безпеки підприємства», під яким розуміється безпечний розвиток підприємства, який задовольняє потреби, насамперед, в економічній безпеці підприємства. Поєднання складових структури безпеки: фінансової, інтелектуальної, кадрової; техніко-технологічної; політико-правової; екологічної; інформаційної; силової у розвитку підприємства надає стратегічні конкурентні переваги розвитку підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В науковій літературі значна увага приділяється питанню оцінки погроз, структурі економічної безпеки, в тому числі із використанням їх моделювання та прогнозування. Вагомий вклад у дослідження, пов'язані з проблемами економічної безпеки, зробили такі вітчизняні і зарубіжні науковці: О.А. Грунін і С.О. Грунін, Я.А. Жаліло, А.В. Іванов, Р.С. Квасницька, А.В. Кірієнко, Р.М. Качалов, Г.Б. Клейнер, Г.В. Козаченко, Т.Б. Кузенко, В.А. Ліпкан, Н.О. Лоханова, А.П. Мамикіна, Є.О. Олейніков, П.І. Орлов, І.П. Отенко, Г.А. Пастернак-Таранушенко, Н.О. Подлужна, В.П. Пономарьов, В.Я. Пригунов, А.С. Соснін, А.Г. Шаваєв, В.В. Шликов, В.І. Ярочкін, В.М. Ячменьова та інші.

Формування цілей статті Для забезпечення економічної безпеки підприємства необхідно розглянути її складові, охарактеризувати внутрішні та зовнішні погрози економічної безпеки підприємства. Визначити ступені

© І.А Юр'єва, І.Є. Хаустова, 2013

структуризації та формалізації системи економічної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства складається з декількох блоків, одночасна дія яких покликана забезпечити достатній для розширеного відтворення капіталу підприємства прибуток, який одержується в результаті дотримання інтересів підприємства, тобто в результаті взаємодії підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища.

Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства може мати різний ступінь структуризації і формалізації. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства складається із трьох складових:

- вхід в систему ;
- внутрішня складова;
- вихід із системи.

За допомогою функціонування першої складової, також як і останньої, здійснюється взаємодія підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища. Вхід і вихід із системи є однаково важливими для дії механізму забезпечення економічної безпеки підприємства, оскільки вони покликані організаційно оформити взаємодії підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища.

Результатом функціонування першої складової є вступ необхідних для організації процесу виробництва ресурсів і інформації відповідно до системи пріоритетних інтересів підприємства. Призначення першої складової у механізмі забезпечення економічної безпеки підприємства можна визначити в такий спосіб: мінімізація витрат на придбання ресурсів у необхідній кількості і достатньої якості.

Перша складова призначена для організації взаємодії підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища, які є для підприємства пріоритетними. Вибір саме пріоритетних інтересів дозволяє обмежити розмір механізму забезпечення економічної безпеки підприємства і зосередити увагу в ньому на дійсно важливих для підприємства партнерах.

Крім того, у першій складовій механізму забезпечення економічної безпеки підприємства розглядаються переважно альтернативні взаємодії підприємства, які підвищують гнучкість дії механізму і сприяють реалізації призначення першої складової механізму - мінімізації витрат підприємства. Альтернативність взаємодії підприємства становить особливий інтерес при виборі постачальників ресурсів, що особливо стосується постачальників матеріалів, засобів виробництва, засобів оргтехніки і науково-технічної продукції. У свою чергу, вибір критеріїв відбору постачальників ресурсів обумовлений взаємодією підприємства зі споживачами його продукції. Це

означає, що інтереси підприємства на "вході" значною мірою визначаються його інтересами на "виході", тобто при реалізації своєї продукції.

Пошук на альтернативній основі постачальників ресурсів без чітко певних інтересів підприємства в сфері реалізації своєї продукції або помилка в їх виборі ведуть до неправомірного росту витрат, безцільній розтраті ресурсів і зниженню прибутків підприємства і, відповідно, рівня його економічної безпеки.

Основне призначення другої складової механізму забезпечення економічної безпеки підприємства полягає в створенні і реалізації умов, які забезпечують економічну безпеку підприємства. У якості найважливіших умов, що враховуються в структурі механізму забезпечення економічної безпеки підприємства, обрані мінімізація витрат підприємства, адаптація до нововведень і розширення сфери використання послуг інфраструктури ринку. Саме ці умови здатні виявити найбільш істотний вплив на формування прибутку підприємства, забезпечивши тим самим його економічну безпеку.

Дія механізму спрямована на забезпечення економічної безпеки в діяльності підприємства як у цей час, так і на перспективу. Якщо в першому випадку домінують такі умови забезпечення економічної безпеки, як мінімізація витрат і розширення сфери використання послуг підприємств інфраструктури, то в другому - це адаптація до нововведень, розширення виробництва і його диверсифікованість. Кожне із цих умов забезпечення економічної безпеки підприємства не можна розглядати ізольовано, вони тісно взаємозалежні.

Мінімізація витрат підприємства розглядається як комплексне поняття, яке включає мінімізацію витрат на виробництво, на обслуговування виробництва і управління підприємством. Комплексність поняття мінімізації витрат підприємства визначає необхідність зосередження зусиль підприємства не тільки на витратах, пов'язаних з виробництвом (прямі витрати), але і на витратах, пов'язаних з обслуговуванням виробництва і управлінням підприємством (накладні витрати).

Мінімізацію витрат підприємства, як впливає із наведеної на рисунку структури механізму забезпечення економічної безпеки підприємства, пропонується забезпечити за допомогою підвищення ефективності використання ресурсів і усунення невідповідностей у використанні ресурсів.

Невідповідності у використанні ресурсів підприємства спричиняють появу непродуктивних витрат на оплату праці, на зберігання матеріальних запасів і інформації, на підтримку в робочому стані устаткування. Непродуктивний характер таких витрат обумовлений тим, що вони не забезпечують результату процесу виробництва - готової продукції, виконаних

робіт або послуг і, відповідно, прибутку. Невідповідності у використанні ресурсів ведуть до росту витрат на виробництво і, відповідно, зниженню прибутку, а також неефективному використанню ресурсів.

У результаті дії внутрішнього блоку механізму забезпечення економічної безпеки підприємства повинні бути також виявлені невідповідності ресурсів підприємства і обсягу його продажів.

Дотримання інтересів підприємства вимагає постійного розвитку його виробничого потенціалу за допомогою реалізації нововведень технічного і організаційного характеру. Значення реалізації нововведень у діяльності підприємств уже давно розглядаються в якості рушійної сили в розвитку підприємства. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства повинен бути орієнтований не стільки на створення нововведень, скільки на використання вже наявних розробок, застосовних для реалізації.

Маркетингова орієнтація виробництва припускає впровадження нововведень, затребуваних ринком.

У зв'язку з маркетинговою орієнтацією виробництва слід зазначити, що адаптація підприємства до нововведень носить вимушений характер. Жодне підприємство не буде здійснювати перехід на нові технології, освоювати нову продукцію або поліпшувати дизайн і якість, продукції яка випускається, якщо до цього його не спонукує стан ринку, і, зокрема, поведінку конкурентів, продукції яких споживач може віддати перевагу. Саме побоювання підприємства втратити свої ринкові позиції і, отже, втратити частину прибутку, що знизить рівень його економічної безпеки, спонукує його підвищувати організаційно-технічний рівень виробництва, освоювати нові види продукції.

Адаптація підприємства до нововведень у рамках механізму забезпечення економічної безпеки підприємства розглядається як форма гармонізації його інтересів з інтересами споживачів продукції (робіт, послуг) підприємства, оскільки припускає випуск саме тієї продукції, яка потрібна споживачеві. Маркетингова орієнтація адаптації підприємства до нововведень припускає узгодження інтересів підприємства з інтересами споживачів не тільки в частині технічних параметрів продукції, її дизайну і упакування, але і у частині ціни продукції.

Також одним з напрямків, які забезпечують економічну безпеку підприємства, є розширення сфери використання послуг інфраструктури ринку. У самому загальному виді розширення сфери використання послуг інфраструктури ринку пов'язане з реалізацією загальних умов процесу відтворення на підприємстві. До таких умов належать проведення маркетингових досліджень і організація реклами, організація виробництва

нових виробів і експлуатації нової техніки, підвищення кваліфікації виробничого і управлінського персоналу, послуг консультантів і фахівців. Розширення сфери використання послуг інфраструктури ринку також сприяє підвищенню ступеня дотримання інтересів підприємства.

У результаті функціонування третьої складової механізму забезпечення економічної безпеки підприємства - вихідного блоку - на основі товарно-грошових відносин із суб'єктами зовнішнього середовища (зі споживачами) підприємство здійснює реалізацію своєї продукції (робіт, послуг). Інтереси споживачів повинні стати інтересами підприємства; інтереси підприємства ні з яким іншим взаємодіючим з ним суб'єктом зовнішнього середовища не збігаються так, як вони збігаються з інтересами споживачів, за винятком однієї позиції - ціни продукції. Саме інтересами споживачів продукції, поряд з діями, що вживають конкурентами, обумовлена дія таких елементів внутрішнього блоку механізму, як адаптація до нововведень, розширення виробництва і його диверсифікованість.

Таким чином, дія механізму забезпечення економічної безпеки підприємства покликане не просто забезпечити економічну безпеку, а безпеку певного рівня, який залежить від особливостей діяльності підприємства і взаємодіючих з ним суб'єктів зовнішнього середовища. У зв'язку із цим у якості одного з елементів внутрішнього блоку механізму є оцінка рівня економічної безпеки, якій повинен передувати вибір критеріїв економічної безпеки і її рівня.

Кількісний і якісний аналіз перерахованих вище погроз дозволяє зробити висновок про те, що надійний захист економіки будь-якої компанії можливий тільки при комплексному та системному підході до її організації. Системою економічної безпеки підприємства (СЕБ) є комплекс організаційно-управлінських, режимних, технічних, профілактичних і пропагандистських заходів, спрямованих на якісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх погроз.

До основних завдань СЕБ будь-якої структури підприємства відносяться:

- захист законних прав і інтересів підприємства і його співробітників;
- збір, аналіз, оцінка даних і прогнозування розвитку обстановки;
- вивчення партнерів, клієнтів, конкурентів, кандидатів на роботу в компанії;
- своєчасне виявлення можливих посягань до підприємства і його співробітників з боку джерел зовнішніх погроз безпеки;
- недопущення проникнення на підприємство структур економічної

розвідки конкурентів, організованої злочинності та окремих осіб із протиправними намірами;

- протидія технічному проникненню в злочинних цілях;
- виявлення, попередження та припинення можливої протиправної і іншої негативної діяльності співробітників підприємства на шкоду його безпеки;
- захист співробітників підприємства від насильницьких зазіхань;
- забезпечення схоронності матеріальних цінностей і відомостей, які становлять комерційну таємницю підприємства;
- добування необхідної інформації для вироблення найбільш оптимальних управлінських рішень з питань стратегії і тактики економічної діяльності підприємства;
- фізична і технічна охорона будинків, споруджень, території і транспортних засобів;
- формування серед населення і ділових партнерів сприятливої думки про підприємство, яке сприяє реалізації планів економічної діяльності і статутних цілей;
- відшкодування матеріального і морального збитку, завданого в результаті неправомірних дій організацій і окремих осіб;
- контроль над ефективністю функціонування системи безпеки, удосконалювання її елементів.

З урахуванням перерахованих завдань, умов конкурентної боротьби, специфіки бізнесу підприємства будується його система економічної безпеки. Необхідно відзначити, що СЕБ кожної компанії також суцільно індивідуальна. Її повнота і дієвість багато в чому залежать від наявної в державі законодавчої бази, матеріально-технічних і фінансових ресурсів, розуміння кожним із співробітників важливості забезпечення безпеки бізнесу, а також від знань і практичного досвіду начальника СЕБ, який безпосередньо займається побудовою і підтримкою в "робочому стані" самої системи.

У наші дні все більшу актуальність здобуває захист інтересів підприємства від протиправної діяльності корумпованих представників контролюючих і правоохоронних органів. У зв'язку із цим, даний напрямок роботи багатьма начальниками служб економічної безпеки комерційних структур виділяється як окремий елемент СЕБ.

Основний зміст подібної системи полягає в тому, що вона повинна носити попереджувальний характер, а основними критеріями оцінки її надійності та ефективності є:

- забезпечення стабільної роботи підприємства, схоронності і збільшення фінансів і матеріальних цінностей;

- попередження кризових ситуацій, у тому числі різних надзвичайних подій, пов'язаних з діяльністю "зовнішніх" і/або "внутрішніх" недоброзичливців.

Особливістю і, одночасно, складністю при побудові системи економічної безпеки є той факт, що її дієвість практично повністю залежить від людського фактору. Як показує практика, навіть при наявності на підприємстві професійно підготовленого начальника служби безпеки, сучасних технічних засобів, керівництво не доб'ється бажаних результатів доти, поки у колективі кожний співробітник не усвідомить важливість і необхідність впроваджуваних заходів економічної безпеки.

Тому для юридично правильного, ефективного і всебічного використання СЕБ у захисті інтересів підприємства від усіх видів недоброзичливців вимоги із забезпечення безпеки бізнесу викладаються у відповідних наказах керівників, трудових договорах зі співробітниками і їх посадових обов'язках, спеціальних інструкціях, положеннях, контрактах з діловими партнерами і т. ін. Після чого доводять до персоналу під розпис у процесі занять і інструктажів.

Висновки. У статті визначені етапи формування економічного механізму в системі економічної безпеки підприємства, розглянуті етапи в формуванні системи економічної безпеки підприємства. Охарактеризована сучасна модель економічного механізму системи економічної безпеки на підприємстві.

Список літератури: 1.Богданов И.Я. Экономическая безопасность России: теория и практика [Текст] / И.Я. Богданов. - М.: ИПИ РАН.- 2001. -348 с. 2. Вечканов Г.С. Экономическая безопасность [Текст] / Г.С. Вечканов.- СПб.: Вектор.- 2005.-256 с.

Надійшла до редколегії 01.02.2013

УДК 316.6: 42

Структура механізму забезпечення економічної безпеки підприємства /Л.А Юр'єва, І.Є. Хаустова // Вісник НТУ „ХПІ”. Серія: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Х.: НТУ „ХПІ”. - 2013. - № 21 (994) - С. 3-9. Бібліогр.: 2 назв.

Рассмотрена проблема разработки механизма экономической безопасности предприятия. Описана современная система создания структуры экономической безопасности предприятия, рассмотрены ее этапы.

Ключевые слова: структура, экономическая безопасность, предприятие, система, этап, уровень, внутренняя угроза, внешняя угроза.

A problem of development of an economical safety mechanism of an enterprise was analyzed in this article. A modern system of creation of a structure of economical safety at an enterprise was described, its stages were considered.

Key words: structure, economical safety, enterprise, system, stage, level, inner threat, outer threat.